

TÜRKİYE'DE VE G-20 ÜLKELERİNDE COVID-19 SÜRECİNDE DEVLETLERİN POLİTİKALARI

COVID-19 SUBVANTIONS AND POLICIES OF TURKEY AND G-20 COUNTRIES

Kadir AYDIN¹
Abdulmusa SÖNMÜŞ²

ÖZET

Covid-19 Mart 2020'den itibaren tüm dünyadaki etkisinden sonra ülkemizde de kendisini göstermiştir. Özellikle Dünya Sağlık Örgütü tarafından hastalığın bir küresel pandemiye dönüştüğüne dair kararından sonra, küresel anlamda sosyal hayatta ve ticaret hayatında kısıtlamaların başlamasına sebep olmuştur. Bu kısıtlamalar, özellikle hizmet işletmelerinin kapatılması uygulamaları ve sokağa çıkma yasakları, firmaların ciddi finansal sıkıntılar çekmesine neden olmuştur. Kamu tarafından, piyasayı toparlamak ve işletmelerin rahatlaması açısından birçok teşvik uygulaması açıklanmıştır. Bu teşvik paketlerinde ise kamu bankaları tarafından kredi borçlarının ertelenmesi, kart kullanım limitlerinin artırılması, faiz oranlarının düşürülmesi gibi birden fazla mali teşvik uygulaması yer almıştır.

Bu çalışmada, işletmeler ve çalışanlar tarafından yaşanan mali sıkıntılar doğrultusunda belirlenen mali teşvik sisteminin etkilerinin neler olduğu, firmaların teşvik sisteminden yararlanma şekilleri, teşviklerdeki sorunlar ve çözüm önerileri üzerinde durulmuştur. Türkiye ve G-20 ülkelerinin bu süreçteki teşvikleri incelenerek, yine bu ülkelerin COVID-19 öncesi teşvikleriyle kıyaslama yapılmıştır. Sonuç olarak, birçok ülkenin COVID-19 ile mücadelesinde başarılı olduğu görülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Korona, Kamu Bankaları, Mali Teşvikler

ABSTRACT

It has manifested itself in our country after the impact of the corona virus all over the world since March 2020. The transformation of the disease into a pandemic, especially by the world health organization, caused restrictions in social life and business life globally. These restrictions, especially the closure of service businesses, curfews, caused companies to suffer serious financial difficulties. Many incentive applications have been announced by the public in order to recover the market and relax businesses. The most important support in these incentive packages was multiple financial incentives by public banks, such as deferring loan debts, increasing card usage limits, and lowering interest rates.

In this study, the effects of the financial incentive system determined in line with the financial difficulties experienced by the enterprises and workers the ways in which companies benefit from the incentive system and the problems in incentives and solutions are discussed. Policies of Turkey and G-20 countries' will be examined in this research and will be compared with the amount of government supports before COVID-19. In need, it seems that most of the countries had success with fighting COVID-19 by implementing regulations faster as it was possible.

Keywords: Corona, Public Bank, Financial Incentive

¹ Arş. Gör. Dr. Adıyaman Üniversitesi, kaydın@adiyaman.edu.tr, Orcid: 0000-0002-2437-8118

² Dr. Ünal Turizim, sonmusabdulmusa@gmail.com, Orcid: 0000 0001 8368 3078

GİRİŞ

COVID-19 salgınının dünya genelinde büyük bir tehdit olmaya başlaması ve beraberinde küresel salgına dönüşmesi sonucunda Dünya Sağlık Örgütü tarafından COVID-19'un küresel bir pandemi ilan edilmesi ile 2020 yılı için büyük bir sorun haline dönüşmüştür. Korona sebebi ile dünya genelinde vaka sayısı 76.906.711, vefat sayısı ise 1.696.833 iken, Türkiye'de toplam vaka sayısı 2.024.601, toplam vefat sayısı ise maalesef 18.097 olarak gerçekleşmiştir (<https://www.cnnturk.com/corona-virusu-haberleri>, 21.12.2020).

COVID-19, küresel olarak çalışan ve çalışmayan herkesin yaşamına önemli derecede etkide bulunmuş olup, devletler bu sıkıntıları gidermek amacıyla bireyler ve işletmeler için çeşitli kamu destekleri ve hizmetler sunmuşlardır. Bu destekler, bireyler açısından daha yaşamsal ihtiyaçlara yönelik iken, işletmeler açısından ise finansal sıkıntıya girdikleri dönem içerisinde mali yönden destekleme uygulamaları yönünde olmuştur.

Bu çalışmada; ilk kısımda COVID-19 döneminde ülkemizdeki olumsuz ekonomik etkileri verilerle açıklanmaya çalışılmışken, aynı zamanda kriz dönemlerinde bankacılık sektörünün önemi üzerinde durulmuştur. İkinci kısımda ise işletmeler açısından bankacılık sektörü tarafından verilen mali desteklerin değerlendirilmesi yapılmıştır ve COVID-19 dönemindeki mali destekler ve bankacılık sektörü üzerine yapılmış çalışmalar için literatür taraması yapılmıştır.

Literatür Taraması

COVID-19'un Türkiye'de, Mart 2020 tarihinden günümüze kadar uzun bir dönem sürmesi ve sağlık sorunlarının yanında ayrıca ekonomik daralmanın da gerçekleştiği bir dönemi ortaya çıkarmıştır. Öngörülemez harcamalardaki daralma, işletmelerin finansal zorluklarla karşılaşılmasına sebebiyet vermiştir. İşletmelerin ekonomik sıkıntılar çekmesinin en temel problemleri ise kısıtlamalar ve tüketicilerin gelecek kaygısı nedeni ile harcamalarını tasarrufa çevirmesi olarak gösterilebilir. Yapılan birçok çalışmada da COVID-19'un tüketiciler ve işletmeler üzerindeki etkisi araştırma konusu olmuştur. Literatür taramasında, yapılan çalışmalara ait veriler aşağıda ele alınmıştır.

Andersen vd. (2020) çalışmasında, COVID-19'un bankalardaki tüketici kartlarının kullanımına olan etkisini ele almıştır. Çalışma Danimarka'da bankalar üzerinde gerçekleştirilmiş olup, harcamaların ¼ oranında azaldığı ve bu daralmanın mal ve hizmet kısıtlamasından kaynaklandığı tespit edilmiştir.

Baker, Bloom vd. (2020), Borsalardaki fiyat hareketliliği, ekonomideki öngörülemezlik ve emek piyasaları konularında COVID-19'un Amerika ekonomisi üzerindeki genel etkilerini yorumlamıştır. COVID-19'un, yaşanan belirsizlikten dolayı Amerikan ekonomisinde yaklaşık %11 ile %20 arasında bir daralmaya sebep olduğunu vurgulamışlardır.

Baker, Farrokhnia vd. (2020), yaptıkları çalışmada hane halkının salgındaki tüketime ilişkin finansal verilerini ele almışlardır. İlk dönemlerdeki COVID-19 vaka sayısı artışında, perakende gıda harcamalarına yönelik önemli ölçüde kredi kartı harcamalarının arttığı; ancak, süreç uzadıkça bu harcama eğiliminin azaldığı gözlemlenmiştir. Bu azalışın nedeni olarak sosyal ve sektörel kısıtlamaların olduğu gösterilmiştir.

Barua (2020), ticaret ve yatırım düzeyleri, döviz kur fiyatları, fiyatlar genel seviyesi ve ekonomik istikrar ile ilgili risk etmenlerinin değişimlerini ele almıştır. Yapılan çalışmada, salgında oluşan süreç belirsizliğinin devlete olan güvende azalmaya neden olduğu, tüketici ve üretici güven endekslerine de olumsuz etki yarattığını ortaya konmuştur. Ekonomide genel olarak arz ve talepte olumsuz sonuçlar olduğu vurgulanmıştır.

Loayza ve Pennings (2020), özellikle gelişmekte olan ülke ekonomilerine COVID-19'un etkilerini incelemiştir. Bu çalışmada, öncelikli olarak finansal ve mali teşvik ihtiyacına değinilmiş, ayrıca kamu yardımlarının devamlılığının sağlanması ve sosyal hizmetlerin önemi ortaya konmuştur.

Arabacı ve Yücel (2020), çalışmalarında COVID-19 sürecinde ülke ekonomisinde önemli araçlardan biri olan bankacılık sektörünün piyasalara olan etkileri ele alınmış olup, krizlerin etkilerini hafifletmek için bankacılık sektörünün önemli bir etkiye sahip olduğu vurgulanmıştır.

COVID-19 Döneminin Piyasadaki Ekonomik Etkileri

Son dönemde, özellikle Mart 2020 tarihinden itibaren COVID-19 sebebi ile yaşanan küresel pandemi sürecinde yaşanan işsizlik ve finansal sıkıntılar, döviz ve değerli madenlerde yaşanan dalgalanmalar, dijital paraların ekonomik sistemde kendini göstermesi, dış borçlanmaların artması, kredi derecelendirme kuruluşları tarafından kredi notlarının düşürülmesi nedeniyle yabancı yatırımların azalması, deprem ve sel felaketleri gibi doğal afetlerin artması ve benzeri nedenlerden dolayı ülkeler ekonomik daralma içerisine girmişlerdir. Birçok farklı nedeni olan ve krizlerin ortaya çıkışını sağlayan yukarıda belirtilen olaylar, küreselleşmenin etkisiyle birlikte belirli bir sistematik nitelik kazanmıştır. Artık yerel özelinde gerçekleşen bir olay, bu sistematik etkiden dolayı ülke genelini az ya da çok etkilemektedir (Ayrıçay, 2010: 172).

Ekonomik kriz dönemlerinde yaşanan problemlere üretilen çözümler arasında en büyük adımlardan biri, büyümede dış kaynak yaratılmaya çalışılmasıdır. Kaynak yaratmak için ya yüksek faizler verilmekte ya da yabancı sermaye çekilebilmek için özelleştirmelerin yapıldığı görülmektedir. Maliye politikası olarak ise, zorunlu gereksinim duyulmayan belirli lüks malların vergilerinde artış yaparak bazı kalemlerde yapılacak harcamalardan tasarruf etmek amaçlanmıştır (Elgin ve Başbuğ, 2020: 20).

Ancak COVID-19 döneminde yaşanan işsizlik ve gerçekleşen yoksullaşma ile ekonomiler, ciddi bir daralma periyoduna girmiş durumdadırlar. Enflasyon oranlarının yükseldiği bu dönemler yatırım açısından iyi olmamaktadır. İşletmelerin artan maliyetler, yükselen faiz oranları, fiyatlar üzerindeki belirsizlikler ve ekonomideki genel daralma nedenlerinden dolayı yüksek sermaye yatırımlarından kaçındığı görülmektedir.

COVID-19, dünya genelinde olumsuz bir etki yaratmış, öncelikli olarak Türkiye'nin dış ticaret verilerine de yansımıştır. 2019-2020 Nisan dönemleri verilerinde ihracatta yaklaşık %41 oranında daralma görülürken, ithalatta ise %25'lik bir azalma gözlemlenmiştir. İhracat alanındaki küçülmenin %43'ü sektörel olarak imalatta, ithalat açısından ise %30'u ara mallarda gerçekleştiği raporlanmıştır. Salgın, sonuç olarak ihracat ve ithalatta olumsuz dalgalanmalar yaratmıştır (TUİK, 2020). TUİK'in Şubat 2020 verilerinde işgücü istatistikleri incelendiğinde, hizmet sektöründe yaklaşık %59, sanayi sektöründe ise %21 oranında düşüş olduğu görülmektedir. Perakende ticaret sektöründeki verilerde ise yaklaşık %75'lik bir azalma gerçekleşmiştir.

Ekonomik Kriz Dönemlerinde Devlet Politikalarının Önemi

İşletmelerin, COVID-19 dolayısıyla istihdamda azaltmaya gitmesi, sokağa çıkma yasaklarının uygulamaya konulması, işyerlerinin belirli saatlerde faaliyet göstermesi ya da tamamen kapatılmasına kadar giden uygulamalar sonucunda iş hacminin azalması nedeni ile finansal zorluklar çektikleri görülmektedir. İşletmelerin, işçi maaşlarını ve sigortalarını ödeyemedikleri, mal ve hizmet alımında bulunamadıkları, mevcut devam eden kredi borçlarının geri ödemelerini yapamadıkları bir süreç içerisinde hem bireyler hem de işletmeler açısından devlet destekleri önemli bir unsur olmaktadır.

Salgın döneminde ekonomiyi canlandırmak için yaklaşık 250 milyar TL'lik finansal destek paketi oluşturuldu ve işçilerin işten çıkartılmasının yasaklandığı görülmektedir. Aynı zamanda ekonomideki daralmalara ve işletmelerin finansal sıkıntılarına yönelik olarak oluşturulan "Covid-19 Ekonomik İstikrar Kalkanı Paketi" uygulamaya konmuştur. Kamu bankaları üzerinden özellikle Halk Banka'sı, Ziraat Banka'sı ve Vakıfbank üzerinden oluşturulan başlıca teşvik türleri programları uygulanmıştır (T.C. Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, 2020). Ziraat Banka'sı, 31 Mart 2020 tarihine kadar taksit, faiz ve anaparasını ödemeyenler bu döneme dair ödemelerinin ertelenmesi, mevcut krediler 6 aya kadar ödemesiz dönem yapılandırılması, ödemesiz dönem, turizm gibi dönemsel faaliyeti olan sektörlerde 12 aya kadar uzatılması, firmalara istihdam azaltmamak şartıyla 3 aylık dönem boyunca personel

maaş gideri kadar ilave kredi limiti verilmesi ve firmaların kurumsal kart limitleri artırılması gibi alanlarda işletmelere destek vermiştir. Vakıfbank tarafından işletmelere, kurumsal, ticari ve KOBİ segment te yer alan müşterilerin düzenledikleri çeklerin ödenmesi amacıyla "Çek Ödeme Destek Kredisi" hazırlanması, turizm ve şehir içi toplu taşıma dahil en çok etkilenen sektörlerle özgü kredilerin 12 aya kadar ödemesiz dönemli olarak yapılandırılması, firmaların nakit yönetim limitleri artırılarak bu limitlerden yapılacak ödemelere 3 ay ödemesiz 12 aya kadar taksit imkanı verilmesi ve firmaların, 31 Mart 2020 tarihindeki devre sonu faizleri de dahil olmak üzere 30 Haziran 2020 tarihine kadar olan tüm anapara ve faiz ödemeleri konularında esneklik sağlanmıştır. Son olarak, Halk Bank tarafından esnaf ve sanatkarları kapsayan, 31 Mart 2020 tarihine kadar taksit, faiz ve anaparasını ödemeyenlerin bu döneme dair ödemelerini erteleyebilmesi, esnaf ve sanatkarların ödemeleri 3 ay süreyle ve faizsiz olarak ertelenebilmesi", banka müşterilerine 6 aya kadar ödemesiz dönemle kredilerini uygun vadeli yapılandırma imkanı sunulması, ödemesiz dönem, turizm gibi dönemsel faaliyeti olan sektörlerde 12 aya kadar uzatılması, firmalara istihdam azaltmamak şartıyla 3 aylık dönem boyunca personel maaş gideri kadar ilave kredi limiti verilmesi ve firmaların kurumsal kart limitlerinin artırılması şeklinde destekler sağlanmıştır.

G-20 Ülkelerinde COVID-19'un Etkisi ve Teşvikler

COVID-19'un ortaya çıktığı ilk haftalarda, G-20 ülkeleri anında harekete geçmiş ve şirketlerin iflasını engellemek, işsizliği azaltmak ve dolayısıyla ekonomiyi genel anlamda resesyondan korumak için çok yüksek seviyede teşvikler ortaya koymuştur. Açıklanan ekonomik paketler ise tamamen COVID-19'dan etkilenen endüstrilere motivasyon olarak geliştirilmiştir. Devletler tarafından uygulanan kısa dönem çalışma ödeneği paketi ise şirketlerin ekonomik aktivitelerinin devamı bakımından en önemli etken olmuştur. Bu paketin amacı ise COVID-19'un işsizliği artırma potansiyelini düşürmektir ve başarılı olmuştur. Kısa dönem çalışma ödeneğinin yanı sıra, sağlık giderlerinin büyük bir bölümünü de karşılayan G-20 ülkeleri, COVID-19'un ekonomi üzerindeki olumsuz etkisini azaltmayı büyük ölçüde başarmışlardır. Ancak, G-20 ülkelerinin sağladığı tüm ekonomik paketlere rağmen, COVID-19 en çok küçük ölçekli bireysel işletmelerin gelirlerinin düşmesine ve bu işletmelerde iş kayıplarının yaşanmasına neden olmuştur. Bu durumda, G-20 ülkeleri yeni ekonomik paketler açıklayarak ve işsizlik maaşı gibi teşvikler sunarak ekonomiyi yeniden canlandırmışlardır (OECD, 2020: 3-7). G-20 ülkelerinin başlıca ortak politikaları aşağıdaki gibidir:

- İş dünyasının güçlendirilmesi,
- İş ortamının kalitesinin artırılması: Mevki gözetilmeksizin her bir çalışanın eşit şartlarda çalışmasını sağlamak ve eşit haklara sahip olmasını sağlamak,
- İş ortamının modernleştirilmesi ve esnekleştirilmesi: Servis kalitesini korumakla beraber kapasite artırımını sağlamak ve çalışanların esnek iş hayatına sahip olmasını sağlamak,
- Sosyal diyalogu korumak: Endüstriyel ve ulusal seviyede uygun politikalar geliştirerek normalleşmeyi hızlandırmak,
- İş gücünün güçlendirilmesi: İş gücünün tamamını kapsayan ve sosyal güvenlik sistemini artıracak politikalar geliştirmek,
- Ekonomik aktivitelerdeki resmiyeti artırmak: COVID-19 nedeniyle oluşabilecek gayri resmi ekonomik aktivitelerin resmileşmesini sağlayacak politikalar geliştirmek,
- İş gücünde cinsiyet eşitliğini sağlamak: Çocuk bakım evlerinin ve kreşlerin yeniden açılımını sağlayarak kadın iş gücünün geri dönmesini sağlamak,
- Genç iş gücünü ekonomiye kazandıracak politikalar geliştirmek: Gelir desteği sağlayarak, okul sonrası genç girişimcileri iş gücüne dahil edilerek ve genç kadın iş gücünü iş hayatına entegre ederek ekonomiyi gençleştirecek politikalar geliştirmek.

Ülkelerin mali politikalar aracılığıyla halkın refahını korumak amacıyla yaptıkları harcamaların COVID-19 öncesine kıyasla artışta olduğu görülmektedir. Milli gelirlerden yapılan bu harcamalar, COVID-19 sonrası bir önceki yıla oranla Rusya’da %40, Brezilya’da %140 ve Güney Kore’de %150 artmışken, Türkiye’de %38 oranında bir artış gerçekleşmiştir. %38’lik harcamanın %19’luk bölümü tamamen nakit olarak halka ödenmiştir. Amerika Birleşik Devletleri yapmış olduğu yardımların %24’ünü, Avusturalya %27’sini, Hong-Kong %97’sini ve Güney Kore %100’ünü nakit olarak halka ödemiştir. COVID-19’dan günümüze, G-20 ülkelerinde toplamda 195 politika projesi planlanmıştır. Mevcut durumda 141 proje devam etmektedir ve 38 proje bitmiştir. Geriye kalan 26 proje ise hala plan aşamasındadır (Gentilini, 2020: 8). Tablo 1’de, küresel seviyede devlet yardımlarının pandemi öncesine kıyasla artış oranları yer almaktadır.

Tablo 1. Ülkelerin COVID – 19 Öncesine Kıyasla Yardım Ödemelerindeki Artış (%)

Kenya	800	Kolombiya	150
Sırbistan	789	Brezilya	149
Peru	662	Edonezya	131
Ürdün	648	Fas	130
Mali	591	Arjantin	85
Madagaskar	571	Gürcistan	50
Kosta Rika	484	Mısır	47
Filipin	422	Makedonya	39
Tunus	323	Kazakistan	38
Pakistan	285	Panama	38
Bolivya	211	Rusya	32
Malezya	196	Güney Afrika	18
Türkiye	162	Azerbaycan	14

COVID-19 öncesine kıyasla, tüm dünyada devletlerin ekonomik destek bakımından piyasalar için önemi bir kez daha ortaya çıkmıştır. Ülkelerin neredeyse tamamı yardımları artırmak zorunda kalmıştır. Toplamda ortalama artış oranı %240 olarak belirlenmiştir. COVID-19 öncesi yardım miktarına kıyasla, 8 kat artışla ilk sırada Kenya olmuştur. %14’lük bir artışla Azerbaycan ise son sıradadır. Türkiye ise %162 ile ortalamanın altında kalmıştır (Gentilini, 2020: 8).

Sonuç

COVID-19’un ortaya çıktığı ilk günlerden itibaren tüm ülkeler hızlı ve verimli toparlamalar için oldukça yoğun tempo içerisine girmişlerdir. Özellikle devlet bankaları üzerinden işletmelerin ve bireylerin neredeyse tamamını kapsayan yardımlar yapılmıştır. Ancak, bazı ülkeler yardım projeleri uygulamalarında ortalamanın altında kalmıştır. İncelenen ülkeler arasında sadece 10 ülke yardım ortalamasının üstündedir. Genel olarak ise, yardım programları sayesinde, COVID-19 öncesine kıyasla yapılan yardımlarda artış görülmektedir. Bu artışlar genellikle gelişmekte olan ülkelerde daha yüksek olmuştur. G-20 ülkelerinde kısa dönem çalışma ödeneği ve işsizliği azaltacak politikalar sayesinde iş gücü korunmuştur. Toplamda 195 projenin büyük bir bölümü mevcut durumda tamamlanmıştır veya devam etmektedir. Sadece 26 proje plan aşamasındadır. Bu projeler sayesinde, ülkeler oldukça hızlı ve başarılı tepkiler vererek ekonomilerini daha büyük sıkıntılardan korumuşlardır. Dünya genelinde G-20 ülkeleri de dahil olmak üzere 206 program devam etmekte ve 134 program bitmiş durumdadır. Mevcut uygulanan projelerin ve plan aşamasındaki projelerin uygulanmasından sonra, gelecekteki araştırmalarda başarı oranı daha net analiz edilecektir.

Kaynaklar

- Andersen, K.G., Rambaut, A., Lipkin, W.I. *et al.* (2020). The proximal origin of SARS-CoV-2. *Nat Med* **26**, 450–452, <https://doi.org/10.1038/s41591-020-0820-9>
- Arabacı, H., ve Yücel, D. (2020). Pandeminin Türkiye ekonomisine etkileri ve türkiye merkez bankası tarafından finansal istikrarı sağlamak amacıyla alınan önlemler. *Sosyal Bilimler Araştırma Dergisi*, 9(2), 91-98.
- Ayrıçay, Y. (2010). Ekonomik Krizin Sanayi Kuruluşları Üzerine Etkisi: İşletme Finansına İlişkin Bir Çalışma. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, No:14, 171-193.
- Baker, S. R., Bloom, N., Davis, S. J., & Terry, S. J. (2020). *Covid-induced economic uncertainty* (No. w26983). National Bureau of Economic Research.
- Baker, S. R., Farrokhnia, R. A., Meyer, S., Pagel, M., & Yannelis, C. (2020). How does household spending respond to an epidemic? Consumption during the 2020 COVID-19 pandemic. *The Review of Asset Pricing Studies*, 10(4), 834-862.
- Barua, S. (2020). Understanding Coronanomics: The economic implications of the coronavirus (COVID-19) pandemic.
- Elgin, C., Basbug, G., ve Yalaman, A. (2020). Economic policy responses to a pandemic: Developing the COVID-19 economic stimulus index. *Covid Economics*, 1(3), 40-53.
- Gentilini, U. (2020), *Social Protection and Job Responses to COVID-19: A Real Time review of Country Measures*. World Bank.
- OECD, (2020). *The Impact of the COVID-19 Pandemic on Jobs and Incomes in G-20 Economies*. International Labour Organization.
- Loayza, N. V., & Pennings, S. (2020). Macroeconomic policy in the time of COVID-19: A primer for developing countries.
- TUIK. (2020). <https://biruni.tuik.gov.tr/medas/?kn=92&locale=tr>. (Erişim tarihi 19.12.2020)
- <https://www.cnnturk.com/corona-virusu-haberleri>, Erişim Tarihi; 21.12.2020
- T. C. Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı Web Sitesi. (10.12.2020). <https://www.sanayi.gov.tr>.